

Waarom strafadvocaten ‘de wet naast zich neerleggen’

Sander Janssen*

Op 18 november 2025 heeft een grote groep strafadvocaten de rechtbanken, hoven en hoofdofficiëren van justitie in zware strafzaken geïnformeerd dat zij de rechtsbijstand aan cliënten die in de zwaarst beveiligde regimes gedetineerd zitten, stilleggen als gevolg van wijzigingen in de Penitentiaire beginselenwet (Pbw). In de media klonken verontwaardigde geluiden van de staatssecretaris en van enkele Kamerleden (althans, hoofdzakelijk van één Kamerlid)¹ dat juist advocaten zich aan de wet zouden moeten houden. Wat bezielde die advocaten en hebben zij door hun werk op deze manier stil te leggen inderdaad de wet naast zich neergelegd? Een korte toelichting op de stand van zaken en een waarschuwing voor de toekomst.

1. Inleiding: strenge regimes en onrust in de strafadvocatuur

Zoals vrij algemeen bekend bestaan er in de Nederlandse gevangenissen en huizen van bewaring verschillende regimes die een verschillende mate van beveiliging met zich brengen. Meest bekend is de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught, waar een klein aantal gedetineerden van wie wordt verondersteld dat zij een zo groot risico voor de samenleving vormen dat dit plaatsing in een regime waarover in de afgelopen decennia door verschillende mensenrechtencomités al de nodige harde noten zijn gekraakt, rechtvaardigt.² Minder bekend is dat in de verschillende penitentiaire inrichtingen (PI's) in het land ook sprake kan zijn van vergaande veiligheidsmaatregelen en beperkingen van de rechten van gedetineerden indien dat voor de rust en veiligheid in die inrichtingen of om andere redenen noodzakelijk wordt gevonden. Waar aanvankelijk binnen die PI's mogelijkheden bestonden om specifieke gedetineerden onder intensief toezicht te laten vallen wanneer dat aangewezen werd geacht, is meer recent in vier specifieke PI's een aparte Afdeling Intensief Toezicht in het leven geroepen. Een soort *EBI-light* (of eigenlijk helemaal niet zo light) voor gedetineerden die volgens justitie een ernstig risico zouden opleveren voor zogenoemd voortgezet crimineel handelen of die om andere redenen niet op een reguliere afdeling zouden kunnen worden geplaatst. Op de EBI is op dit moment capaciteit voor zestien gedetineerden; de cijfers ten aanzien van de AIT fluctueren enigszins maar dat zou gaan om ongeveer zestig plekken met plannen om de capaciteit in de komende jaren uit te breiden naar honderdtwintig plaatsen.

Er is de afgelopen jaren veel te doen geweest rondom de in de EBI en op die AIT's verblijvende verdachten en gedetineerden. Daarbij ging het vooral veel over Ridouan Taghi. Ondanks diens plaatsing in de EBI wist hij middels zijn neef die hem als advocaat bezocht boodschappen met betrekking tot zijn criminele handel en wandel uit te wisselen met de buitenwereld. De aanhouding van een advocaat in de spreekkamer van de EBI in Vught deed veel stof opwaaien en veroorzaakte ook binnen de strafadvocatuur veel onrust. De neef in kwestie is inmiddels onherroepelijk veroordeeld tot een gevangenisstraf voor de duur van vijf en een half jaar voor het deelnemen aan de criminele organisatie van Taghi.³

Bij de vraag hoe dit had kunnen gebeuren werd de zwarte piet al snel bij de beroepsgroep en vooral bij de Utrechtse Deken gelegd, die onvoldoende stappen zou hebben gezet om de

* Mr. dr. S.L.J. Janssen is advocaat bij Cleerdin & Hamer Advocaten Rotterdam.

¹ Onder meer in uitzendingen van de talkshows Pauw en De Wit (de staatssecretaris) en RTL Tonight (Ellian).

² Zie onder meer het rapport van de European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) van de Raad van Europa van 23 juni 2023 dat spreekt van ‘excessieve veiligheidsmaatregelen’ (<https://rm.coe.int/1680abb4b5>) en S. Struijk et al, *Vergelijkend onderzoek Italiaans 41-bis detentieregime*, WODC Rapport 3379, <http://hdl.handle.net/20.500.12832/3275>.

³ Rechtbank Amsterdam 23 januari 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:195.

rechtsbijstand aan Taghi door zijn neef te voorkomen. De schijn van anderen die daarmee hun eigen straatje wilden schoonvegen, werd al snel sterker toen bleek dat de aanwijzingen die het Openbaar Ministerie had over de rol die de advocaat mogelijk zou (moeten) gaan vervullen, niet met de deken waren gedeeld. Daarmee waren er tuchtrechtelijk geen gronden hem de toegang tot zijn cliënt te ontzeggen, waar dat zeker met de kennis achteraf natuurlijk wel had moeten gebeuren. Dit leidde weer tot kritiek op het Openbaar Ministerie dat geen pogingen had gedaan om te voorkomen dat nota bene zijn eigen neef toegang kreeg tot de meest beveiligde en op dat moment al geruime tijd meest beruchte verdachte van Nederland. Ook de directeur van de PI Vught durfde of wilde kennelijk geen gebruik maken van diens bevoegdheid deze advocaat de toegang tot de inrichting te ontzeggen.⁴

Al met al was weliswaar sprake van een buitengewoon ernstig incident, maar vrij breed leefde het idee dat het toch ook wel tamelijk verbazingwekkend was dat juist deze advocaat op bezoek mocht bij deze verdachte, dat daarmee sprake was van een wel heel bijzondere samenkomst van omstandigheden, en dat dit weinig illustratief kon worden geacht voor de risico's voor de advocatuur in het algemeen. Van dat idee bleef niets meer over na de arrestatie van Inez Weski. Haar aanhouding sloeg in als een bom, omdat deze duidelijk maakte dat ook een zeer ervaren en als integer te boek staande strafadvocaat kennelijk in een situatie terecht kon komen waarin op zijn minst ernstige verdenkingen ontstonden dat onder druk van een klant tot strafbare handelingen werd gekomen. Nog voordat haar zaak inhoudelijk bij de rechter kon worden behandeld werd vervolgens ook de derde advocaat van Taghi, Vito Shukrula, op dezelfde verdenking aangehouden.

Ondanks dat voor beide zaken geldt dat ten tijde van het schrijven van dit stuk nog onduidelijk is welke bewijsmiddelen justitie heeft ten aanzien van het handelen van Weski of Shukrula, laat staan dat de rechter daarover al vaststellingen heeft gedaan, heeft het beeld van strafadvocaten die door hun criminele cliënten in de tang worden genomen en daardoor overgaan tot het plegen van strafbare feiten zich al lang rotsvast gezet in de hoofden van in ieder geval een deel van de beleidsmakers in Den Haag. Met name onder aanvoering van VVD-Kamerlid Ellian is in Den Haag consensus ontstaan dat het noodzakelijk is meer toezicht te houden op contacten van advocaten met zogenoemd zware criminelen. Dat is uitgemond in een wetgevingsproces genaamd *Wijziging van de Penitentiaire beginselenwet in verband met aanvullende maatregelen tegen georganiseerde criminaliteit tijdens detentie* dat in 2023 van start is gegaan.⁵

2. De wetswijziging

Hoewel bovengenoemde ernstige incidenten zich alle direct verhielden tot één enkele gedetineerde in de EBI, heeft het wetsvoorstel zich van meet af aan niet tot gedetineerden in die EBI beperkt maar zich ook gericht op diegenen die op een AIT verblijven. De reden daarvoor zou zijn dat er bij de Dienst Justitiële Inrichting (DJI) meerdere geluiden en gebeurtenissen bekend zouden zijn die ernstige zorgen zouden opleveren over de verhouding tussen gedetineerden en advocaten. Wat die geluiden zijn geweest of welke gebeurtenissen het zou betreffen is ondanks aandringen bij verschillende instanties de schrijver dezes nooit duidelijk geworden, maar zij worden in het wetgevingstraject en zeker ook in de media geregeld aangehaald ter ondersteuning van het standpunt dat (geregeld? incidenteel? een keer?) sprake zou zijn van (pogingen tot) voortgezet crimineel handelen middels de inzet van advocaten. Mogelijk dat er bij gelegenheid van besloten besprekingen concrete voorbeelden zijn genoemd, maar naar buiten toe is daar nooit iets bekend over geworden. Zeker bij een wetswijziging die zulke vergaande consequenties voor een hele groep gedetineerden en rechtsbijstandverleners teweegbrengt, geeft dat te denken.

⁴ Hoewel uitzonderlijk kan de directeur daarbij gebruik maken van zijn algemene bevoegdheid personen de toegang te ontzeggen indien dat noodzakelijk voor o.m. de orde en veiligheid in de inrichting of ter voorkoming van strafbare feiten (art. 38 lid 3 Pbw).

⁵ Zie voor de uiteindelijke wettekst *Stb.* 2025, 197, in werking getreden op 1 november 2025.

Met die wetswijziging worden alle in de EBI of op de AIT verblijvende gedetineerden bewust en stelselmatig vergaand geïsoleerd. Het kunnen ontvangen van bezoek wordt beperkt, er mag nog maar nauwelijks telefonisch contact zijn met de buitenwereld, die buitenwereld moet zich omgebeld te kunnen worden begeven naar een veilige locatie zoals een penitentiaire inrichting of een politiebureau, bij alle contacten die er binnen de inrichting met een gedetineerde zijn moet altijd sprake zijn van minimaal twee aanwezige personen (het vier ogen-principe), en een gedetineerde kan behoudens uitzonderingen nog slechts gebruik maken van twee rechtsbijstandsverleners (in totaal, niet per bezoek).

Daarmee was en is al sprake van zo vergaande maatregelen dat er vanaf het begin van het wetgevingstraject op wordt aangedrongen deze bij voorkeur individueel op te leggen aan gedetineerden die daarvoor in aanmerking komen, en de wetswijziging in ieder geval te beperken tot op de EBI verblijvende gedetineerden.⁶ Zo overweegt de Raad van State dat cruciaal is ‘dat in het wetsvoorstel een evenwicht wordt gevonden tussen de verschillende belangen die in het geding zijn’ en adviseert ‘de reikwijdte van het voorstel te beperken tot de EBI, in ieder geval zolang de plaatsingscriteria voor de AIT onbekend zijn en daarmee onduidelijk is welk type gedetineerden op de AIT zal verblijven’.⁷ De Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) die de toepassing van wet- en regelgeving binnen de penitentiaire inrichtingen moet toetsen, schrijft dat er grote verschillen kunnen bestaan in het gevaar dat uitgaat van gedetineerden die in de EBI en op een AIT verblijven en wijst ook op het afwezig zijn van duidelijke vastgelegde criteria voor een plaatsing van een gedetineerde op een AIT. Ook zij adviseren de voorgestelde maatregelen alleen van toepassing te laten zijn op gedetineerden in de EBI, en dan nog uitsluitend ten aanzien van die gedetineerden waarbij sprake is van een onaanvaardbaar maatschappelijk risico van voortgezet crimineel handelen vanuit detentie.⁸

Dat er zorgen bestaan over het bereik van de nieuwe wet en dat het onwenselijk wordt gevonden deze op een grotere groep gedetineerden van toepassing te laten zijn, hangt niet in het minst ook samen met de maatregel waar het hier verder vooral over zal gaan, het visueel toezicht op advocaten. Omdat er rondom Taghi sprake is geweest van strafbare feiten die in de spreekkamer van de EBI zijn gepleegd en omdat er gesteld (maar niet onderbouwd) wordt dat er ook bij andere contacten tussen advocaten en gedetineerden redenen zijn tot zorg, wordt het noodzakelijk geacht letterlijk mee te gaan kijken in die spreekkamer. Dit riep uiteraard direct grote zorgen op over de vertrouwelijkheid van de gesprekken die daar (moeten) worden gevoerd en die als een hoeksteen van de rechtsbijstand aan een verdachte in een strafzaak wordt beschouwd.

Het recht op vertrouwelijk contact tussen advocaat en cliënt wordt in de context van een gedetineerde verdachte gegarandeerd in artikel 45 Sv en is verankerd in het EU-recht en in de jurisprudentie van zowel het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) als de Hoge Raad.⁹ De Memorie van Toelichting bij het wetsvoorstel besteedt terecht aandacht aan dit als een

⁶ Zie in de literatuur o.a. K.D.M. de Lange, E.K.L. van den Bosch en T. van der Deijl, ‘Niet ten koste van alles. Over de impact van de georganiseerde criminaliteit op de positie van de advocaat in de democratische rechtsstaat’, Boom Straffblad 2025, nr. 2, p. 44-48.

⁷ Advies Raad van State en nader rapport, *Kamerstukken II* 2022/23, 36372, nr. 4, p. 2.

⁸ De zogenoemde c- en d- grond van de Regeling selectie, plaatsing en overplaatsing van gedetineerden (RSPOG). Zie de brief van de RSJ van 31 oktober 2023, pagina 3.

⁹ Het EU-recht schrijft voor dat verdachten het recht hebben ‘onder vier ogen’ te communiceren met een advocaat en dat de lidstaten het vertrouwelijke karakter van de communicatie tussen de verdachten of beklaagden en hun advocaat moeten eerbiedigen (resp. artikel 3 lid 3 sub a en artikel 4 van Richtlijn 2013/48/EU). Zie voor het EHRM de Guide on Article 6 of the Convention – Right to a fair trial (criminal limb), nr. 512: “The right to effective legal assistance includes, inter alia, the accused’s right to communicate with his lawyer in private. Only in exceptional circumstances may the State restrict confidential contact between a person in detention and his defence counsel (Saknovskiy v. Russia [GC], 2010, § 102). If a lawyer is unable to confer with his client and receive confidential instructions from him without surveillance, his assistance loses much of its usefulness (S. v. Switzerland, 1991, § 48; Brennan v. the United Kingdom, 2001, § 58). Any

onderdeel van het recht op een eerlijk proces geldende uitgangspunt en benadrukt dat de vertrouwelijkheid van de communicatie tussen de gedetineerden en de rechtsbijstandverlener ‘maximaal wordt gewaarborgd’. Om dat te bewerkstelligen zal er geen sprake zijn van het auditief opnemen van de gesprekken maar slechts van visueel toezicht, waarbij wordt aangetekend dat dit er niet toe mag leiden ‘dat het dossier en eventuele aantekeningen in het dossier *kunnen* (mijn cursivering, SJ) worden gelezen.’ Het houden van visueel toezicht is uitdrukkelijk bedoeld als een preventieve maatregel om te voorkomen dat de rechtsbijstandverlener geconfronteerd wordt met druk, dwang of dreiging van een gedetineerde.¹⁰

Deze uitgangspunten worden in het hele verdere wetgevingsproject keer op keer benadrukt en komen meermalen expliciet aan de orde, bijvoorbeeld bij vragen naar de mogelijkheden om toch auditief toezicht in te voeren. De Minister schrijft dat dit niet mogelijk is: ‘Artikel 6 EVRM en het daarin vervatte recht op vrij verkeer tussen de raadsman en een verdachte, staat hieraan in de weg. Het is essentieel dat de gedetineerde met zijn rechtsbijstandverlener kan communiceren buiten het gehoor van anderen. Op grond van artikel 6, derde lid, onderdeel c, EVRM vormt dit een vereiste voor een eerlijk proces in een democratische samenleving.’ Een doorbreking van dit uitgangspunt is slechts mogelijk wanneer er tegen de rechtsbijstandsverlener zélf een verdenking is ontstaan en er (daarmee) strafvorderlijke bevoegdheden kunnen worden ingezet, aldus de Minister.¹¹

Wanneer de Tweede Kamer tot afgrijzen van velen (ook van de toenmalig Minister voor Rechtsbescherming) instemt met amendementen die preventief auditief toezicht op de EBI en de AIT alsnog mogelijk zouden maken,¹² wordt de Raad van State om een spoedadvies gevraagd dat voor de alsnog ontstane situatie van onverminderd groot belang is: ‘Dat van gedetineerden die in de EBI of op de AIT worden geplaatst een bijzonder gevaar uitgaat, is op zichzelf onvoldoende om het maken en bewaren van opnames te rechtvaardigen. Dat gevaar kan immers van verschillende aard zijn en brengt niet als zodanig een risico op misbruik van vertrouwelijke communicatie met zich mee. (...) Om van een risico op misbruik van vertrouwelijke communicatie te spreken moeten er concrete aanwijzingen bestaan dat die communicatie door een bepaalde gedetineerde wordt misbruikt. Slechts een veronderstelling dat mogelijk sprake is van misbruik van de communicatie is onvoldoende.’¹³

Uiteindelijk wordt het wetsvoorstel tot wijziging van de Penitentiaire beginselenwet aangenomen, waarbij in weerwil van de daarover geuite zorgen de nieuwe maatregelen gaan gelden voor zowel de EBI als de AIT. Ten aanzien van het visueel toezicht is er een nieuw achtste lid in artikel 38 PBW gekomen dat deze vorm van toezicht dwingend voorschrijft, maar dat ook nadrukkelijk benadrukt dat de vertrouwelijkheid van het gesprek desondanks gewaarborgd moet zijn:

‘Op een bezoek van de in artikel 37, eerste lid, onder j, genoemde personen (*advocaten, SJ*) aan de gedetineerde die is geplaatst in een afdeling voor intensief toezicht of in een extra beveiligde inrichting (.e.) wordt visueel toezicht gehouden. Dit toezicht mag niet

limitation on relations between clients and lawyers, whether inherent or express, should not thwart the effective legal assistance to which a defendant is entitled (Saknovskiy v. Russia [GC], 2010, § 102).” https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_6_criminal_eng. Zie voor een recente en uitgebreide uiteenzetting van het verschoningsrecht van de zijde van de Hoge Raad 12 maart 2024, ECLI:NL:HR:2024:375.

¹⁰ Memorie van toelichting, nummer 3, pagina 10 -11.

¹¹ Nota naar aanleiding van het verslag, *Kamerstukken II* 2022/23, 36 372, nr. 7, p. 18.

¹² Amendement van het lid Ellian, *Kamerstukken II* 2023/24, 36 372, nr. 12, en Amendement van het lid Helder *Kamerstukken II* 2023/24, 36 372, nr. 10.

¹³ Advies RvS naar aanleiding van Geamendeerd voorstel van wet tot wijziging van de Penitentiaire beginselenwet in verband met aanvullende maatregelen tegen georganiseerde criminaliteit tijdens detentie, nr. W16.24.00063/II, 24 april 2024, <https://www.raadvanstate.nl/adviezen/@142806/w16-24-00063-ii/>.

ertoe leiden dat vertrouwelijke mededelingen in het onderhoud bij derden bekend kunnen worden.’

3. De uitvoering: hoe zijn we hier terecht gekomen?

Met het aannemen van de nieuwe wet is dus een gegeven dat dit visueel toezicht moet gaan plaatshebben en daar hebben advocaten het, zoals de staatssecretaris in de media herhaaldelijk heeft opgemerkt, inderdaad mee te doen. Duidelijk is echter wel dat dit toezicht op een zodanige manier moet worden uitgevoerd dat de telkens benadrukte vertrouwelijkheid inderdaad gewaarborgd is en dat er niet in de praktijk uiteindelijk sprake mag zijn van een middel dat dient of kan dienen te achterhalen wát er in de gesprekken met een advocaat wordt gezegd. Dat vergt als gezien immers een verdenking tegen de advocaat zelf, en toetsing door een rechter van die verdenking én van de noodzaak om op die manier bewijs te vergaren.

Juist daarom is vanaf 8 juli 2025, het moment dat de wet door de Eerste Kamer werd aangenomen, door de Nederlandse Orde van Advocaten (NOvA) indringend contact gezocht met DJI om geïnformeerd te worden over de wijze waarop uitvoering aan die wet zou worden gegeven: het aantal en de posities van de aan te brengen camera's, het type camera's dat zou worden gebruikt, het toezicht tijdens gesprekken aan de hand van die camera's, de wijze van opslaan en vernietiging van de beelden van gesprekken tussen advocaten en cliënten, et cetera. Die vragen waren vier dagen (!) voorafgaand aan de geplande invoering op 1 november nog vrijwel allemaal onbeantwoord en ook nadat de wet van kracht werd, bleven op al die onderdelen grote onduidelijkheden bestaan. Dit resulteerde erin dat NOvA strafrechtadvocaten bij mail van 12 november jl. heeft geïnformeerd dat zij niet kon vaststellen dat voldoende waarborgen waren getroffen om de vertrouwelijkheid in de praktijk te garanderen.

Vanaf 1 november hebben verschillende strafrechtadvocaten tijdens bezoeken aan cliënten in de EBI en op de AIT's hetzelfde geconstateerd. Camera's zijn op een zodanige wijze aangebracht dat er continu zicht is op het gezicht van advocaat én verdachte. Nieuwe instructies zoals die eveneens sinds 1 november gelden, verbieden expliciet het spreken met de hand voor de mond of op een andere wijze die er toe leidt dat er minder zicht is op het gezicht van de spreker.¹⁴ Dat geeft ernstig te denken: met behulp van liplezen kan communicatie tussen advocaat en cliënt daarmee (groten)deels gemakkelijk worden achterhaald. Niet alleen zijn er apps die dat liplezen behoorlijk accuraat schijnen te kunnen, geconstateerd werd dat in de EBI AI-camera's hangen van een merk dat ermee adverteert een voorloper te zijn op dat gebied. De cameraposities zijn bovendien zo dat het anders dan in de wetsgeschiedenis én in die instructies wordt benadrukt op zijn minst heel goed mogelijk is dat er zicht is op en opnamen worden gemaakt van zowel de laptops die bij de bespreking van de omvangrijke digitale dossiers worden gebruikt, als de aantekeningen die met pen worden gemaakt. Voor alle opnamen die worden gemaakt, geldt dat er geen enkele duidelijkheid is over de wijze waarop deze worden opgeslagen, op welke wijze deze worden vernietigd, wie er toegang tot de beelden heeft wanneer een gesprek onderbroken wordt, of deze beschikbaar kunnen worden gesteld aan derden en, zo ja, aan wie en onder welke omstandigheden, et cetera.¹⁵ Daarnaast is onduidelijk op grond waarvan gesprekken kunnen worden stil gelegd,

¹⁴ 'Het wegdraaien van de camera of het bedekken van het gezicht en/of de mond is niet toegestaan.' <https://www.dji.nl/documenten/2025/07/10/infoblad-visueel-toezicht-in-de-ait-en-ebi---voor-rechtsbijstandsverleners>

¹⁵ Het nieuwe artikel 23b van de Penitentiaire Maatregel schrijft voor dat camerabeelden terstond na het gesprek worden gewist, tenzij het gesprek onderbroken is en de directeur na het horen van de ambtenaar of medewerker beslist tot beëindiging van het gesprek: dan blijven de beelden bewaard tot zes weken na het verstrijken van de beklagtermijn. Als beklag wordt ingesteld – en je zal als advocaat wel moeten al is het maar omdat je anders de indruk wekt dat je gesprek terecht beëindigd is – blijven de beelden bewaard tot zes weken na het verstrijken van de beroepstermijn, tenzij beroep is ingesteld. In dat geval volgt verwijdering de dag na de uitspraak van de beroepscommissie. Met andere woorden: wanneer je als advocaat bezwaar maakt tegen het afbreken van je gesprek wordt als gevolg daarvan het hele gesprek met een verdachte van meestal

wie daartoe kan besluiten, en welke procedure vervolgens wordt gevoerd. Verder verbieden eerdergenoemde instructies het tonen en uitwisselen van stukken aan of met gedetineerden en kunnen bewijsstukken dus niet meer gezamenlijk worden bekeken, hetgeen een doelmatige bespreking van de vaak buitengewoon omvangrijke en complexe dossiers nagenoeg onmogelijk maakt.

Bij die stand van zaken heeft een groot aantal advocaten onder wie ondergetekende zich genoodzaakt gezien de werkzaamheden in de zaken van cliënten die op de EBI of de AIT verblijven tijdelijk stil te leggen. De opdracht verdachten op een zorgvuldige wijze en met inachtneming van de nationale wet, het EVRM en het tuchtrecht bij te staan in zeer ernstige strafzaken, waar voor die verdachten en voor de samenleving heel veel op het spel staat, kunnen wij naar ons oordeel op deze manier niet vervullen nu de vertrouwelijkheid van de gesprekken met cliënten die als een hoeksteen van onze rechtsbijstand heeft te gelden op geen enkele wijze gewaarborgd is. Het met de noodzakelijke mate van volledigheid bespreken van strafzaken waarin die rechtsbijstand moet worden verricht, is bij die stand van zaken niet mogelijk, met als gevolg dat inhoudelijke besprekingen van die strafzaken niet kunnen plaatshebben op een wijze die voldoet aan de daaraan te stellen eisen. Zittingen waar inhoudelijke aspecten aan de orde komen maar ook bijvoorbeeld getuigenverhoren kunnen daarmee niet met cliënten worden besproken of voorbereid. Advocaten willen en kunnen zeker in dit type zaken en met dit type cliënten, waar vaker wel dan niet tientallen jaren vrijheidsbeneming op het spel staan, niet de verantwoordelijkheid nemen voor het laten doorgaan van een inhoudelijke behandeling of belangrijk getuigenverhoor waar de verdachte – om wie het uiteindelijk draait – niet op de juiste wijze in gekend is.

Intussen blijven advocaten met een groot aantal vragen zitten. Misschien wel de belangrijkste is de vraag hoe dit nu heeft kunnen gebeuren. Wat is er veranderd sinds de geruststellende woorden in de Tweede en Eerste Kamer die nota bene in de wet zijn opgenomen dat er geen kennis mag worden genomen van de inhoud van gesprekken? Waarom worden spreekkamers vervolgens volgehangen met AI-camera's op gezichtshoogte in combinatie met instructies dat het verboden is het gezicht weg te draaien van die camera's of de mond te bedekken? Wat heeft dat te maken met het doel van het visueel toezicht zoals dat in dat wetgevingstraject keer op keer werd en nog steeds wordt verwoord, te weten om het uitwisselen van contrabande te voorkomen en vooral om te kunnen ingrijpen op het moment dat (ogenschijnlijk) sprake is van bedreiging van de advocaat? Wie heeft besloten het op deze manier te gaan doen en waarom is dat besloten? Is via de band van dit cameratoezicht niet gewoon alsnog bereikt wat expliciet niet toelaatbaar en in strijd met de Grondwet en het EVRM is verklaard (het af luisteren van gesprekken), te weten dat gesprekken alsnog worden opgenomen waarna middels liplezen van de inhoud kennis kan worden genomen? Wie legt er nu eigenlijk de wet en de bedoeling van die wet naast zich neer?

Het is niet vreemd dat de totaal onverwachte cameraopstelling- en specificaties, waar tot enkele dagen voorafgaand aan 1 november of zelfs ruim daarna niet of volstrekt ontoereikend over is gecommuniceerd, in combinatie met de verstreckende instructies, bij advocaten de indruk wekt dat deze camera's uiteindelijk ten doel hebben de inhoud van vertrouwelijke gesprekken van een groot aantal gedetineerden te kunnen achterhalen. In ieder geval is het zo dat de mogelijkheid daartoe nadrukkelijk in het leven is geroepen ook voor gedetineerden ten aanzien van wie er geen enkele concrete aanwijzingen of verdenkingen van enig strafbaar feit zijn. Dat is een evidente en flagrante schending van het recht op vertrouwelijk contact tussen verdachte en advocaat, en daarmee van het recht op een eerlijk proces in de zaken waarvoor die gedetineerden vervolgd worden en waarin zij rechtsbijstand nodig hebben. Dat de voorzieningenrechter in een individuele zaak heeft geoordeeld dat er – in het kader van een kort geding waarin 'geen plaats (is) voor een nader onderzoek naar de vraag of de zorgen van [eiser] (en zijn advocaten) terecht zijn' – onvoldoende redenen zijn om te twijfelen aan de mededelingen van de Staat dat de camera-

ernstige strafbare feiten maandenlang bij DJI opgeslagen. Maximaal gewaarborgde vertrouwelijkheid zegt u?

instellingen niet zouden kunnen leiden tot het achterhalen van de inhoud van het gesprek maakt dat niet anders, temeer nu aan hetgeen de Staat naar voren zou hebben gebracht over de eerdere contacten met de NOvA en getroffen voorzieningen in het licht van het voorgaande wel degelijk getwijfeld kan en misschien wel moet worden.¹⁶

4. Afronding: ‘samen werken aan herstel van vertrouwen’

In gesprekken naar aanleiding van de beslissing het werk te onderbreken is vanuit de staatssecretaris voor Rechtsbescherming en vanuit DJI benadrukt dat onderschreven wordt dat sprake moet zijn van vertrouwelijke gesprekken. De uitvoering van de wet die visueel toezicht voorschrijft mag er niet toe leiden dat de inhoud van die gesprekken achterhaald zal worden. Er is gesproken over mogelijkheden om te werken aan herstel van vertrouwen en gevraagd wat daar voor nodig zou zijn. Los van het feit dat deze maatregel in de beleving van de beroepsgroep grotendeels voorkomt uit wantrouwen tegen advocaten en het dan wat vreemd is wanneer de partij die vanuit dat wantrouwen handelt jou vraagt hen er wel volledig in te vertrouwen dat geen gebruik zal worden gemaakt van technische mogelijkheden die zij zelf in het leven hebben geroepen, is het antwoord daarop volgens mij niet zo ingewikkeld: de inrichting in de spreekkamers moet zo zijn dat het niet zo is dat er geen kennis van de gesprekken *zal* worden genomen, maar dat dit niet *kan* omdat het fysiek onmogelijk is.

Net zoals het niet zo mag zijn dat opnameapparatuur in een spreekkamer kan worden aangezet zonder dat de aanwezige gedetineerde en advocaat dat merken, mag het niet zo zijn dat middels gemaakte opnamen van de gezichten van verdachten en advocaat met behulp van liplezen alsnog de inhoud van dat gesprek kan worden vastgesteld. Dat is geen ongezonder of onterecht wantrouwen vanuit de beroepsgroep naar bewaarders of de Dienst Justitiële Inrichtingen of de overheid in het algemeen. We leven in een tijd waarin burgerlijke vrijheden en belangrijke waarborgen en rechten ter discussie worden gesteld en worden afgezwakt, vrijwel altijd met als argument reëel of verondersteld gevaar dat moet worden gekeerd om de samenleving veilig te houden. Tel daarbij op de ervaring dat in het strafproces elke vorm van opsporing die kan worden ingezet op enig moment ook zal worden ingezet en dan wordt duidelijk hoe ver we met deze gewijzigde wet en zéker met deze wijze van uitvoering op het bekende hellend vlak terecht gekomen zijn. We mogen niet achterover leunen en erop vertrouwen dat er geen misbruik zal worden gemaakt van ruimschoots *gecreëerde* mogelijkheden dat te doen. De enige manier om de vertrouwelijkheid van deze gesprekken daadwerkelijk te garanderen is wanneer dat misbruik niet mogelijk is. Precies zoals dat gedurende het gehele wetgevingsproces beloofd is en zoals nog altijd, ook door de staatssecretaris voor Rechtsbescherming, tot uitgangspunt wordt genomen.

¹⁶ ‘Daarnaast heeft de Staat verklaard dat hij naar aanleiding van gesprekken met Nederlandse Orde van Advocaten (NOvA) extra waarborgen heeft getroffen en dat er niet eerder zorgen zijn geuit met betrekking tot toezicht door middel van AI. De Staat heeft tijdens de mondelinge behandeling verklaard dat DJI bereid is om te kijken of bepaalde zorgen vanuit de advocatuur met aanvullende waarborgen kunnen worden weggenomen. In dat kader heeft de Staat de advocaten van [eiser] geadviseerd zich te wenden tot NOvA indien zij verdere vragen hebben.’ Rechtbank Den Haag 26 november 2025, ECLI:NL:RBDHA:2025:22277.